

6. prosinca 1991. godine (6th December 1991)

Andro Vlahušić

Dan za koji se vrijedilo roditi. Dan koji dohodi jednom u životu, dan koji ti pruža priliku vratiti mali dio zahvalnosti za sve ono što ti je Grad pružio: odrastanje, mladost, ljubav, znanje, ideale. Bude me eksplozije, jedna pa onda detonacije u nizu. Pogledam na sat, 5 sati i 50 minuta. Četnici i JNA počeli su bombardirati Grad ... neobičajeno rano. Obično počinju oko sedam ujutro kada ljudi odlaze na posao. Teško otvaram oči u hotelu Argentina, jer smo jutros do kasna slavili. Proslavljali smo uspješno završene razgovore koji su tri hrvatska ministra imala s Crnogorcima u Crnoj Gori. Rudolf, Kriste i Cifrić bili su dobro raspoloženi, zapjevali smo u hotelskome restoranu. Kako je bombardiranje postalo neuobičajeno dugo, Slobodan Lang se obukao i izišao iz sobe, te izašao van iz hotela. Dok sam ja sišao u predvorje, on je u rukama donio vrelu rasprsnutu minobacačku granatu. Ne geler, nego skoro cijelu rascvjetalu minobacačku granatu. Nije ga boljelo iako je dobio opekotine koje je imao nakon toga više dana.

Za vrijeme doručka, Slobodan, Branko Čulo i ja odlučujemo što dalje, kako provesti dan. Jučer smo iz Konvoja "Libertas" pozvali sve naše sugrađane da budu u skloništima i da ćemo im donijeti poklone. Pokloni su trebali biti narančini iz Komolca koje smo nabrali s predstavnicima Civilne zaštite iz Nove Mokošice. Branko i Slobodan odlučuju, idemo u Grad, djeca su važnija od razaranja. Konvoj "Libertas" ne smije ih razočarati. Ostajem, ne da mi se izgubiti glavu. Djeca mogu pričekati, a narančini se neće pokvariti. Zabrinut sam za njih, geleri ne biraju ciljeve. Ostajem u hotelu, gledamo razaranja grada s prozora. Petar snima sve na kameru, to su oni materijali potpisani 5AR. Razgovaram s gospodinom de Misturom, čovjek je izaslanik UNICEF-a, hrabar čovjek, ne može vjerovati svojim očima. Na radiju čujemo i za prve žrtve, posebno za vatrogasce kod hotela Libertas. Gospodin Rudolf naziva JNA i pokušava zaustaviti razaranja, navodno postoje neka obećanja, ali JNA negira napad koji se odvija pred našim očima.

Oko 11 sati dolaze Slobodan i Branko, živi su. Kažu da u Gradu nema nikoga, da su ulice pune prašine, kupa, materijala, ljudi u skloništima su zabrinuti. Otišli su na Stradun i u Konvoju uzeli poklone i nosili u nekoliko skloništa. Konvoj "Libertas" drži svoja obećanja. Nakon sat vremena odmora, kažemo, vrijeme je za ponovni odlazak u Grad. De Mistura se premišlja, hoće, neće. Ipak se odlučuje ostati u hotelu. Sada je hrabra ili luda trojka ponovo na okupu. Branka sve to zabavlja, kao da ide na kupanje. Ruga mi se da jutros nisam htio ići jer se bojim. Kažem mu, nije normalan onaj koji se ne boji.

Skoro je najteži izlazak iz Ville Orsule do pod zid. Treba ustrčati uz pedesetak stepenica i biti na direktnom nišanu snajperisti sa Srđa. Ali toliko smo to uvježbali, da cik - cak linijom dolazimo do pod zid garaža od Argentine i sada smo mirni sve do ulaska na most od Ploča. Tu opet malo trke i sreće i ulazimo do Revelina. Ne svraćamo do skloništa, oni su to maloprije obavili. Ulicom kod Dominikanskog samostana i ne izgleda stanje katastrofalno. Međutim slika se potpuno mijenja na ulazu na Stradun. Stradun se skoro i ne vidi, izmaglica, par centimetara krhotina kupa, kamena, spomenika, palača, crkava, krhotine tisućljetne baštine leže razbacane i naslagane jedna povrh druge. Ali ono što najviše brine je krv, ljudska krv. Na pločniku ispod zvonika, krv. Netko je ovdje ranjen, a možda i poginuo. Kasnije doznajemo tu je poginuo Pavo Urban, bilježio je povijest i u povijesti će ostati zapamćen sa svojim slikama ratnoga Dubrovnika.

Šećemo Stradunom, idemo sredinom ulice, nigdje nikoga nema. Nevjerica. Kada se osvrnemo natrag, vidimo naše stope ostavljene u povijesnom nasljeđu polegnutom i raširenom po Stradunu, vjerojatno kao nakon potresa u najvećim razaranja. Stope ostaju kao u snijegu. Puše snažna bura, pa kovitla prašinu, kamenčice, ostatke prošlosti po našim otiscima. Ne traju puno, svega par sekundi i otisci odlaze u prošlost. Kod Dubrovačke banke, prva osoba, pogrbljena starica sa štapom, u starome kaputu prelazi Stradun i ide prema Prijekome. Ima više od 80 godina, nikoga ne primjećuje. Iza nje hoda jedna smeđa mačka. Zamiču u ulicu, a mi dolazimo do prve zgrade koja gori, zgrada od Festivala. Požar u gradu. I ne primjećujem ga kao nešto posebno opasno. Uz takvo razaranja, vatra je nešto što se podrazumijeva pa zato ne mislim odmah o požaru kao opasnosti. Dolazimo do zgrade TIC-a i tu nalazimo ostatke hrvatske zastave, zapravo samo dijelove hrvatskog grba, koji Slobodan uzima i od tada je trajan spomen na 6. prosinca. Odlazimo do Franjevačkog samostana koji je također teško oštećen. Javljam se fra Jozi Sopti i tamo nalazimo predstavnike Međunarodnog Crvenog križa, koji su „umrli u gospodinu“. Oni su nas došli zaštititi, a Franjevački samostan je bijela zona prijavljena JNA kao mjesto potpune zaštite stanovništva, ako dođe do napada. Branko i ja se šalimo na njihov račun jer od bijele zone, ostala su samo bijela i preplašena lica članova

Međunarodnog Crvenog križa.

Nastavljamo obilazak Grada ulicom od Puča, vidimo da je oštećena i velika Onofrijeva fontana. U Ulici od Puča gore dvije, tri kuće na križanju sa Širokom ulicom. Susrećemo vatrogasce na Zelenoj pjaci. Kažu nam da čine što mogu, nema vode u Gradu, pa se trude koliko mogu. A jutros je poginulo 5 vatrogasaca gaseći požar kod hotela Libertas. Zabrinuti su, ali se trude učiniti maksimum u tim prilikama. Dolazimo do zgrade Općine. Samo nekoliko ljudi. Svi zabrinuti, nitko ništa ne govori. Sudbina obrane Grada je u pitanju. Snažni napadi na svim linijama obrane, posebno teški na tvrđavu Imperijal i Sustjepan. Prvi puta tada postavljam pitanje što će biti ako Grad izgori, ima li načina da se spasi. Lang zove ministra Rudolfa i moli da preko Vlade stupi u kontakt s Italijom i neka nam pošalju avione i helikoptere za gašenje požara. Naivno mislimo da će se tako zaustaviti napad na Grad. Kada jednom međunarodne snage dođu možda će i ostati. Možda svako zlo, nije za zlo. Ako je ovo cijena slobode, Grad će se oporaviti. Nemamo povratnu informaciju od Rudolfa pa idemo dalje. Valjda će se sada kada su napadi manji i požari ugasiti.

Slobodan odlazi izdiktirati tekst za Slobodnu Dalmaciju o proteklim danima. Ja zovem bolnicu i provjeravam što je s Pavom Urbanom. Kažu da je mrtav. Slobodan inzistira da odemo do gđe Urban. Branko ostaje u Gradu, a nama se pridružuje Marko Brešković pa odlazimo do Boninova i dajemo saučešće majci koja je izgubila sina. Tragedija ne može biti veća. Nakon toga odlazimo u daljnji obilazak mjesta tragedije. Hotel Libertas, hotel pun izbjeglica, bjesomučno je gađan. Poginulo je 5 vatrogasaca koji su gasili prostore kod hotela. Već je pao mrak, susrećemo prijatelje, poznate, svi su u strahu, nitko ne zna što nam noć donosi, dan je bio tragičan, nikada veći broj poginulih nego danas.

Vraćamo se pješke iz Libertasa, a kod Bellevuea zaustavljamo policajce koje zamolimo da nas odvedu do Pila. Kada se približavamo Pilama vidimo nestvaran prizor. S desne strane gori IUC, a s lijeve Imperijal. Plameni visoko u nebo. Ali ono što brine je plamen iz Grada. Plameni jezici visoko iznad zidina, a u plamenu crvenim jezicima brojne iskre. Vidi se gori suho drvo i jaka ga bura samo rasplamsava. Znači požar u Gradu nije ugašen u popodnevnim satima nego se rasplamsao. Sedam je sati uvečer, mrak je davno pao. Mrak jeste, ali vjetar nije. Kažem Slobodanu ujutro nema više Dubrovnik, sutra imamo Pompeje. Grad u pepelu. Stoljeća ljudskog rada, kulture, umjetnosti i ljubavi nestati će u plamenu. Požar se neće sam ugasiti, nego će postepeno kuća, po kuća, ulica po ulica biti zahvaćena vatrom i nestati. Luđački razmišljam ima li šanse, što je činiti, tko može ugasiti vatru u Gradu. I padne mi na pamet ideja koju izlažem Slobodanu: Dubrovčani će sami ugasiti svoj Grad. Gleda me u čudu i ja nastavljam: Pozovimo sve građane da dođu gasiti grad. Nema Talijana, nema brodova, nema vode, ali imamo stanovnike Dubrovnik. Oni će sigurno uspjeti, kako, ne znam, ali znam da možemo pokušati.

Kažem, idemo do Nautike do Zapovjedništva Ratne mornarice tu na Pilama i njima reći što da učine. Prima nas Petar Matana, zapovjednik Ratne mornarice Dubrovnik, objašnjavam mu što hoćemo. Matana šalje nekoliko svojih ljudi da izvide stanje požara. Vraćaju se vrlo brzo i kažu stanje je katastrofalno. Gori više od desetak kuća, plamen se širi preko krovova i zahvaća jednu po jednu susjednu kuću. Nema vremena za razmišljanje, Matana kao pravi zapovjednik preuzima odgovornost i odlučuje se da samostalno pošalje poruku građanima putem Radio Zagreba i Radio Dubrovnik. Na brzinu pišemo tekst koji se šalje Radio Zagrebu, čije su vijesti upravo počele u 19 sati, te za Radio Dubrovnik čije vijesti počinju u 19 sati i 30 minuta. Slušamo vijesti na oba radija i nakon toga izlazimo vani. Na radiju se objavio tekst: „Pozivaju se građani da pomognu u gašenju požara u Dubrovniku. Radi efikasnosti molimo da se drže slijedećeg rasporeda. Građani dobrovoljci MZ Grad da se okupe kod Široke ulice i Straduna, građani s područja Pila pred vratima od Pila. Tu će ih čekati predstavnici Civilne zaštite i vatrogasni stručnjaci koji će rukovoditi gašenjem i organiziranjem ljudstva.,,“

Nije prošlo ni par minuta, a na Pilama izlaze ljudi, dolaze u grupama, autima, pješice. Ne mogu vjerovati svojim očima. Toliki broj Dubrovčana želi gasiti požar, toliki broj ljudi ne haje za opasnost, ima žena, starije djece. Svi ulaze u Grad i skupljaju se prema najavljenom rasporedu. Na mostu od Pila susrećem braću, nisam ih vidio par dana. Sretan sam da su i oni tu. Sretan sam kao malo dijete. Na Stradunu nestvarna slika, gužva kao za otvaranje Ljetnih igara. Svi nešto rade, nitko ne viče. Ljudi se penju po prozorima skidaju goruće persijane, pumpe pumpaju more u vatrogasne cijevi. Vatrogasci i Civilna zaštita su preuzeli koordinaciju i svi slušaju bez pogovora, kao da su cijeli život vježbali gašenje svoga Grada. Razmišljam, ovo je instinktivno, kao što majku ne treba učiti kako zaštititi svoje dijete, tako ni Dubrovčane ne treba učiti kako spasiti svoj Grad. Od tuge i jada vraća se osmijeh Gradu. Plameni jezici utihnjuju. Sada vjerujem: ljudi su jači od vatre. Dubrovčani su jači od JNA. Sveti Vlaho i Sveti Nikola su se udružili u obrani Grada. Jedinstvena operacija u povijesti Grada.

A ja mislim, ono od jutros, može li ovaj dan osim gašenja požara donijeti i slobodu. Mora postojati neki način. Stalno to pričam Slobodanu kao svojem Alter egu. Vrijeme je za veliki SOS za Dubrovnik. Naravno, Slobodanu ne treba puno govoriti. Odlazimo do Osnovne škole u Gradu, oni imaju telefon i onako zadihan, pod dojmom svega što se događalo tih sati u Gradu, Slobodan za Radio Dubrovnik diktira tekst, poemu, krik: SOS za Dubrovnik. Ne mogu vjerovati da je to izgovorio skoro trčeći bez ijedne stanke, iz duše. Za mene najljepša pjesma ikada izrečena, a kada bi još i upalila. Kada bi sa gašenjem požara došlo još i toliko željeno oslobođenje.

Ali za to ćemo morati pričekati još neko vrijeme. Vrijeme koje su najviše izborili naši branitelji na Srđu i Sustjepanu. Vrijeme kojima su pridonijeli i gasitelji požara u Gradu, njih nekoliko tisuća. Ljudi bez kojih danas Dubrovnik ne bi bio isti. Sveti Nikola, 6. prosinca pomogao mi je da shvatim, kako za svaki problem ima rješenje. Nema nerješivih problema, ima problema za koje još nitko nije našao rješenje.